

KRITIKA-FIGYELŐ

Szabó László Tamás: Minőség és minősítés az iskolában. Alkuk-szabályok-viselkedések

Az értékelés fogalmához meglehetősen oktatáscentrikus és ismeretközpontú közoktatásunkban elsődlegesen és döntően az elsajátított tudás, a kognitív szférában felmutatott teljesítmények minősítése társul. A tanuló magatartásában, viselkedésében, szociális képességeinek fejlődésében bekövetkezett változások mérése, értékelése jóval halványabban jelenik meg az értékelésre vonatkozó mindennapi fogalmi keretekben. Végképp ritka az a fajta megközelítés, amely az iskola rejtett hatásmechanizmusainak a viselkedésre, a szociális intelligenciára, az adaptációs képességekre gyakorolt hatásainak elemzését, az e téren bekövetkezett változásokat beépíti az értékelés, a minősítés fogalmi kereteibe.

Szabó László Tamás legújabb, a pedagógusképzés számára írott könyvében az iskola rejtett szabályainak tanulók által történő elsajátításának „mérési” technikáiról ad áttekintést. A könyv a pedagógusképzés egy sajátos lehetőségét, modelljét vázolja fel, végigvezeti a hallgatót – s persze a kötetet kézbe vevő olvasót – egy a témára irányuló iskolai vizsgálat különböző fázisain. Szabó ezzel a pedagógiai kultúra lényegi elemét alkotó *önreflexió* igényének fejlesztését, az ehhez szükséges szemléletmód és konkrét pedagógiai, szociálpszichológiai és szociológiai ismeretek terjesztését kívánja elősegíteni.

A kötet első részében a szerző gazdag elméleti áttekintést ad az iskola latens hatásmechanizmusainak értékeléssel, minősítéssel kapcsolatos eddig felhalmozódott eredményeiből. Az áttekintésből kiderül, hogy a tanu-

lók kognitív teljesítményeinek *értékelésében* implicit formában mindig benne van az intézmény nyílt és rejtett szabályaihoz való tanulói alkalmazkodás, azaz a tanuló teljesítményeiről kialakított látszólag objektív kép, gyakran rejtett módon magában foglalja a tanuló viselkedésének *nem tanulmányi* aspektusait is.

A kötet további fejezeteiben az *iskolai szabályokhoz, normákhoz* történő alkalmazkodás a tanulók minősítésében betöltött funkciója vizsgálatának kutatási modelljét, technikáit mutatja be annak érdekében, hogy a leendő – vagy már gyakorló – pedagógus egyrészt érzékennyé váljék a kutatás tárgyát képező probléma, másrészt általában az önreflexió iránt. A szerző pedagógusképzésre orientálta szemlélete azért jelentős, mert egy bonyolult, a mindennapi pedagógiai gyakorlat tapasztalalmában nehezen megragadható probléma kutatási paradigmájának bemutatásán keresztül kívánja fejleszteni az önreflexió attitűdöt. Hiszen a bemutatott vizsgálat tárgya, a hipotézisekben felvázolt összefüggések a *tanítási teljesítményekhez* képest társadalomtudományi értelemben véve is puha képződményeknek minősülnek.

A kötet fontos része a *kutatásmethodológiai* fejezet, amelyben a hipotézisalkotástól a puha képződmények megragadását elősegítő differenciált adatfelvételi eszközök – kérdőívek, óramegfigyelési lapok stb. – készítésén át egészen a terepmunka sajátos etikai problémáig áttekintést ad a szerző. A problémaorientált kutatásmethodológiai alapvetés azért lényeges, mert a tanulási teljesítmények, azaz a ke-

mény tényezők terén kialakult mérési kultúrához képest, az iskola világában fellelhető „puha” tényezők – értékekhez, normákhoz való viszony, az alku-mechanizmusok természete stb. – feltárásának technikái terén lényeges elmaradás tapasztalható. Ugyancsak érdekes az ismertetett vizsgálat terepéül szolgáló hat különböző iskola két szempontú bemutatása, annak demonstrálása, hogy milyen különbségeket mutat a kemény adatokra épülő és a szubjektív kérdőbiztosi benyomásokon alapuló *esset tanulmány*.

Szerkezetileg nem a legkedvezőbb helyen találkozhat az olvasó a kötet talán legérdekesebb és – a sajnos meglehetősen szegényes hazai neveléstudományi szakirodalmat ismerve – legértékesebb részével, az iskolai nevelés természetéről szóló *neveléstudományi elemzéssel*. A hazai pedagógusképzésnek immár évtizedek óta neuralgikus pontja a nevelés mibenlétére vonatkozó középszintű elmélet kidolgozatlansága. Nem mintha híján lenne pedagógiai szakirodalmunk összefoglaló neveléstudományi műveknek, ám ezek ideológiai szemléletét a rendszerváltástól függetlenül „kikezdte az idő vasfoga”. Szabó László Tamás kötetben közreadott, az iskolai nevelés természetét tárgyaló fejezete kísérlet – méghozzá nem is eredménytelen kísérlet – a neveléstudomány egy lehetséges – szociológiai, szociálpszichológiai és nem kevésbé kommunikációelméleti alapú – interpretációjára. Ez a kitűnően megírt fejezet jól példázza, hogy talán nálunk is lezárul az ideológiai alapú, ha úgy tetszik „egykönyvű” neveléstudományi

gondolkodás korszaka, s – Mihály Ottótól kölcsönzött fordulatallal élve – a monolitikus neveléstudományt felváltja a nevelésről való több szempontú elemelkedés.

A szerzőnek a nevelés természetéről összegzett felfogását jól illusztrálják az iskola világának rejtett folyamataira vonatkozó empirikus vizsgálati adatai. Ezzel a neveléstudományi, neveléstudományi fejtegetések *valóságba ágyazottságára* kaphat mintát, a neveléstudományi téziseket mind ez ideig – talán nem minden alap nélkül – *valóságidegennek* érző tanárjelölt és pedagógus.

Szabó László Tamás könyve jól példázza a pedagógiának mint diszciplínának az utóbbi két évtizedben lejátszódtó kitérését, nevezetesen azt a folyamatot, amelyben elmosódnak a *szűken értelmezett neveléstudomány* és a *modern társadalomtudományok* határai. A kultúranropológia, a kommunikációelmélet, a különböző szociálpszichológiai irányzatok nem múltó divatként, hanem a pedagógia mikro-folyamatainak jobb megismerhetősége érdekében, azaz *szervesen integrálódnak* a neveléstudományba, mindenekelőtt a leginkább modernizációra szoruló neveléstudományba. A jelzett integráció azonban nemcsak és nem elsősorban a tudomány modernizációját eredményezheti, hanem a szélesebb diszciplináris apparátus alkalmazása esélyt adhat a pedagógia valóságának olyan természetű feltárására, amelyből a gyakorló pedagógus árnyaltabb képet kaphat saját tevékenységéről.

(Szabó László Tamás: Minőség és minősítés az iskolában. Alkuk-szabályok-viseledések. Edukáció, Bp., 1993. 165 old.)

SCHÜTTLER TAMÁS